

Pliilaskemoon

mürgitab loodust ja jahimehi

➤ Jahilaskemoonas laialdaselt kasutatav plii on mürgine raskmetall. Loodusesse sattunud plii kahjustab kotkaid jt liike ning pliikuulist tabatud saakloom pole ohutu roog ka inimese söögilaul.

Plii ehk vanema nimetusega seatina oli üks esimesi metalle, mida inimkond tundma õppis. Madala sulamistemperatuuriga (327,46 °C) pliid oli lihtne sulatada ja kasutusele võtta. Sinaka läikega, pehmet raskmetalli pruugitakse tänapäevalgi paljudes tööstusharudes, sh autoakude tootmiseks. Veel paarikümne aasta eest sisaldas pliid ka autokütus, sest see parandas kütuse detonatsioonikindlust.

Paraku on pliil ka süngem pool: see raskmetall on mürgine. Rooma riigi langust seostatakse muu hulgas ka sellega, et sealset veetorusüsteemid sisaldasid pliid ning ka viinamarjajooke töödeldi pliinõudes, mis olevat joogile andnud meeldiva magusa maitse. Nii kogunes plii tasapisi roomlaste organismi.

Plii mõju inimorganismile ei ole veel praegugi lõpuni selge, kuid on teada, et krooniline pliimürgistus tekitab väsimust, unisust, ärrituvust, peavalu, liigesevalu ja seedimisvaevusi. Plii põhjustab vererõhuhädasid ning pikemas perspektiivis võib pliiga kokkupuutumine põhjustada neeruja südamehaigusi ning vähkkasvajate teket.

Vähendab laste taibukust

Kõige hullem mõju on pliil aga lastele, eriti väikelastele ja loodetele. Plii kahjustab närvirakke ning pärsib närviimpulsside ülekannet. Seeõttu võib loote või väikelapse isegi ühekordne pliimürgistus mõjutada tema intellekti kogu järgneva elu jooksul.

„Eksisteerib ka selge seos lapseas pliiaga kokkupuutumise ja järgneva kriminogeense käitumise vahel,“ kirjutas rühm Norra, Rootsi, Kanada, Saksamaa, Suurbritannia ja Hispaania teadlasi 2016. aastal ajakirjas EcoHealth avaldatud artiklis.

Plii mürgisuse tõttu keelati selle metalli lisamine autokütustesse. 1970. aastail paiskasid Euroopa mootorid aastas õhku

0,2
grammi plii
söömine
tähendab
merikotkale
juba surma.

Eesti merikotkaste suremuse üks peamisi põhjusi on pliimürgistus.

umbes 200 000 tonni pliid, mis jõudis loomade ja inimeste kopsudesse ning ladestus taimedes. Eestis oli veel 1990. aastate keskpaigas valdavalt kasutusel pliid sisaldav bensiin, aga ajapikku on nii see kui ka pliid sisaldavad värvid turult kõrvaldatud.

Tänapäevani eksisteerib siiski üks eluvaldkond, kus pruugitav plii jõuab loodusesse ning sealt ka inimeste söögilauale. See on jahipidamine. Suur osa Eestiski kasutatavast jahilaskemoonast sisaldab pliid.

Plii tapab kotkaid

Sel suvel käis Eestis Saksamaa Leibnizi eluslooduse uurimise instituudi veterinaaria-teadlane Oliver Krone, kes on plii kahjuliku keskkonnamõju uurinud juba üle kümne aasta. Ta on ka ülal viidatud uurimuse üks autoreid. Oma juurteilt Juuru kandi parunist pärinev teadlane huvitus siinsetest kotkastest. „Eestil on väga vaimustav loodus,“ leidis Krone.

Ta on hästi kursis ka sellega, et näiteks Eesti merikotkaste suremuse üks peamisi põhjusi on pliimürgistus. Sageli satuvad haiged kotkad just selle diagnoosiga ka looma-

arstide hoole alla. Kotkaid, kes on plii suhtes palju tundlikumad kui inimesed, mürgitab jahil kasutatav plii.

„Kotkad jahivad linde, keda jahimeeste pliihaavlid on haavanud, või söövad haavadesse surnud raipeid,“ selgitas Krone Imelisele Teadusele. „Kos linnulihaga söövad nad endale sisse ka haavlid, mille läbimõõt on 2–4 millimeetrit.“

Üksainus haavel tekitab kotka organismis mürgistuse, mis takistab lihaste tööd ega lase linnul enam korralikku kotkaelu elada. Teiseks peatub kotka seedimine ning seedetraktis leiduv toit läheb roiskuma, põhjustades omakorda uue mürgistuse, nagu on telesaates Osoon selgitanud Eesti veterinaar Madis Leivits. Merikotkale tähendab surma 0,2 grammi plii söömine.

Plii jõuab ka teiste lindude organismi, sest haavlid on ladestunud ka nende veekogude põhja, kus peetakse intensiivset veelinnujahti. Iga lasuga lendab püssitorust välja ju terve pilv haavleid, millest tabab ainult mõni üksik – ülejäänud kukuvad vette. Põhjamudast toitu otsivad pardid ja teised linnud söövad haavleid, pidades neid

Maismaal võib linnujahis pliihaavleid kasutada ja pliimoona kasutada ka suurulukeid.

toiduks või kivikesteks, mida linnud oma seedetrakti toimimiseks vajavad. Eestis keelati pliihaavlite kasutamine veelinnujahil alles 2013. aastal. Isegi kui loota, et ükski jahimees enam vee kohal pliihaavleid ei pruugi, korjavad linnud põhjast vanu haavleid üles veel pikka aega.

Saastunud ulukiliha

Maismaal võib aga pliihaavleid linnujahis kasutada, samuti kütitakse suurulukeid pliihaavlitest. Ulukit tabades kuul osaliselt fragmenteerub, st väikesed pliihaavlitest paisuvad kuulist saaklooma kehasse laiali. Jahimehed teavad seda ning lõikavad kuulitabamuse koha tavaliselt lihakehast välja. Halb on aga see, kui väljalõigatud koht visatakse otse metsa. Seal söövad liha kiskjad ja linnud, kes saavad pliihaavlitest oma organismi.

Pole sugugi kindel, et alati õnnestub kogu pliihaavlitest liha saakloomast eemaldada. Just seetõttu võib pliihaavlitest saadud liha jääda ka metsseapraadi nautiva jahimehe, tema pere ja sõprade-sugulaste organismi. Uuringud ongi kinnitanud, et ulukiliha tarbivate

MÕNEKÜMNE EUROGA SÄÄSTAD LOODUST JA ISEEND

Pliivaba laskemoon on ka Eesti jahipoodides müügil ega ole omaduste poolest põrmugi halvem pliimoonast.

Tõsi, keskeltläbi on pliihaavlitest padrunid veidi kallimad. „Kui sa oled aga tavaline jahimees, kes teeb mõnikümmend lasku aastas, tähendab üleminek pliihaavlitest moonale sulle ainult mõnekümne euro suurust lisakulu,“ ütleb veterinaariateadlane Oliver Krone. „Mürgistuse ohust pääsemiseks ja looduse säästmiseks ei ole see just liiga suur kulu.“

inimeste vere pliihaavlitest sisaldus on suurem kui teistel inimestel. Näiteks Rootsis korraldatud uuringust selgus, et üle 70% meessoost jahimeeste vere pliihaavlitest sisaldus oli Euroopa toiduohutusagentuuri määratud riskipiiril.

Krone sõnul tuleks kogu Euroopas pliihaavlitest kasutamine täielikult ära keelata. Mõnes riigis (näiteks Taanis, Hollandis, Belgias, Rootsis ja Norras) ongi see juba nii. Kuna aga kotkad ja ka nende saakloomad liiguvad üle riigipiiride, ei ole üksikute riikide piirangutest kasu: tarvis on üleEuroopalist pliihaavlitest keeldu.

„Seda öeldes ei ole ma jahimeeste vastu. Jahipidamine on populatsioonide arvukuse kontrollimiseks kohati vajalik. Pliihaavlitest keeld oleks kõigi, kaasa arvatud jahimeeste ja nende perede endi huvides,“ sõnab Krone.

Madis Leivitsa sõnul paisatakse Euroopas aastas keskkonda 14 000 tonni pliihaavlitest ja 350 tonni -kuule. Lisaks jõuab pliihaavlitest loodusesse veel 10 000–20 000 tonni sportlaskmise tõttu ning 2000–6000 tonni kalanduses kasutatavate n-õ õngetinadena.

„Ainsad tuluteenijad ongi pliihaavlitest kaevandajad ja müüjad. Kahjuks on selle huvirühma lobimise võimas ja suudab kontrollida jahindussektorit, et too ei muutuks oma otsustes teadmispõhiseks,“ nentis Leivitsa ajakirjas Eesti Jahimees. □